

Оригиналан научни рад

UDK 314.113(44)"2000/..."
Original scientific work

Драган Петровић

**ДЕМОГРАФИЈА ФРАНЦУСКЕ – ИСТОРИЈСКА АНАЛИЗА И
САВРЕМЕНО СТАЊЕ**

Извод: У раду се анализира демографска ситуација у Француској кроз новију историју, где је демографски фактор веома важан у односима великих сила, са војног, економског и политичког аспекта. Након готово два века споријег демографског прираста, пре свега у односу на суседну Немачку, Француска након Другог светског рата има убрзанији демографски раст, који је са друге стране највише узрокован механичким прираштајем – емиграцијама.

Кључне речи: Демографија Француске, нововековна историја демографских кретања, садашње стање, немачка демографија

Abstract: The paper deals with the overview of the demographic situation of France in recent history. Demographic factor is presented as of utter importance in the big power relations from the military, economic and political aspects. After nearly two centuries of the slower demographic growth, vis-à-vis Germany, after the Second World War, the France outpaced its neighbor in the terms of the demographic growth. This process is explained mostly by the higher emigration rate to France.

Key words: French Demography, modern history of demographic trends, France, Germany, demographic trends

Увод

Француска је са својом површином од 560 000 km², и у целини повољним физичко-географским факторима (ниска морфометријска структура рељефа, где преовлађују равнице и ниска побрђа; претежно маритимном и умерено-континенталном климом са благим зимама; задовољавајућом хидрографским потенцијалом и др.) за живот човека и антропогене активности, једна од ређих западноевропских земаља које се не одликују великом густином насељености. Француска је са друге стране, иза Русије и Украјине, трећа по пространству територије земља у Европи, са повољним географским положајем и широким излазом на два најважнија поморска правца „старог континента“ – на Атлантук и Медитеран.

Значај демографског фактора у новијој историји Француске

Захваљујући тим погодностима, као и чињеници да је током историје релативно рано заузела приближан обим данашње територије, Француска је играла важну улогу у европском и светској политичкој и друштвеној истори-

ји. У том правцу важан моменат је била њена демографија, јер је за ову страну и развијену западноевропску силу, веома важан био број становника, који је добрим делом условљавао и њену војну снагу као и привредне могућности. Са успоравањем демографског раста, трпела је кроз историју, нарочито новију, и могућност Француске да се наметне као војна и политичка, па делом и економска сила у Европи и свету. О томе је писао и демографски стручњак Ландру у својим анализама демографских кретања кроз које је прошла Француска од краја XVIII до прве половине XX века (Landry, A, 1982).

Током своје нововековне историје Француска је још од Тридесетогодишњег рата (1618-1648), који се са правом по свом обиму и политичким и друштвеним последицама може назвати претечом потоња два светска рата, промовисала концепт државног разлога (*raison d'état*). Тада је француски канцелар, иначе католички кардинал Ришеље, у завршници овог великог европског верског сукоба између протестаната и католика, увео Француску у рат на страни протестаната, зато што је проценио да је његова држава окружена земљама на чијем се челу налазила Хабсбуршка династија као лидер тадашње католичке лиге у Европи, па је прижељкивао победу протестантских снага. То се и остварило уласком Француске у велики сукоб. Што је најважније Вестфалски мир је 1648. године озваничио територијалну расцепканост Немачке, а концепт државног разлога је постао општеприхваћен у политици практично свих држава у Европи. У периоду Тридесетогодишњег рата, као и у претходном веку жестоких верских ратова између протестаната (лутерана) и католика, Немачка је доживела незапамћену депопулацију и катастрофалне демографске губитке услед погинулих и ликвидираних у ратовима и верским прогонима. Са друге стране Француска је имала неупоредиво мању верску поделу везано за Реформацију, протестанти су чинили мањину становништва и након Вартоломејске ноћи и Нантског едикта престали су унутрашњи сукоби на тој основи. Истина током владавине Луја XIV поништен је Нантски едикт, а протестанти су масовно мигрирали из земље, укључујући један део и у суседну Немачку, где су се временом асимиловали. Ипак то се није битно одразило на демографску снагу земље. Француска је захваљујући државној и територијалној, као и верској подели Немачке, али и својој демографској снази постала једна од најдоминантнијих европских сила у следећа два века, што је посебно дошло до изражаја у Наполеоновим ратовима.

Међутим, током периода приближно од почетка XIX века, долази до заостајања демографског прираста Француске у односу на немачке земље, што је након процеса уједињења Немаца које је водила Прусија постепено доводило до прерасподеле снага, чији је врхунац француско-немачки (пруски) рат 1870-71. који је завршен француским поразом, и успостављањем доминације Немачке. Тако је Француска средином XVIII века имала у просеку петоро или шесторо деце, што је навео француски социолог Пизон. Међутим крајем тог века пракса контроле рађања почела је да се шири, па је

стопа плодности опала са 5,4 детета по жени 1750. на 4,4 1800. године и на само 3,4 око 1850. године. Ширење идеја просветитељства у Француској, као и смањење религијских принуда, утицало је на смањење стопе рађања. Са друге стране у Немачкој је тек крајем XIX века дошло до смањења стопе рађања. У том правцу се може поредити снага демографска, али у вези тога и војна Француске и Немачке у посматраном периоду. Тако је 1800 године у Француској живело око 30 милиона становника, а у границама данашње Немачке око два пута мање. Када се томе дода и политичка расцепканост Немачке, онда не би требало чудити што је у овом периоду Француска остала најзначајнија војна и политичка сила у читавој Европи, ако изузмемо на истоку Русију. Међутим у следећих век и по ситуација се преокренула, па је рецимо у Француској због раног опадања плодности у Француској становништво у 189 веку расло спорије него у суседним земљама, а и старење становништва је рано почело. Пораз Француске од Прусије, односно уједињене Немачке 1870-71. био је делом последица и све већег заостајања Француза по питању демографије. Крајем XIX века уведене су подстицајне мере у сфери демографије у Француској. До 1939 године број становника Немачке достигао је 60 милиона, а Француске само 41. Из овог разлога можемо посматрати огромну војну предност Немачке у Првом светском рату, али и муњевити опоравак њене моћи између два светска рата. У Немачкој је природни прираштај стално био висок у XIX и почетком XX века. Око 1939. године стопа плодности у Немачкој је износила 2,5 детета по жени, што је делом резултат ценовне стабилности и постепеног подизања стандарда становништва, а мањим делом и напорима нацистичке власти у том правцу. Са друге стране у Француској је бележен приближно сличан број рођених и умрлих, због чега је пораст становништва био мали, а и он је поништен значајним губицима у Првом светском рату. Француски социолог-демограф Пизон сматра да је у периоду 1900-1939. само захваљујући механичком прираштају становништва доласком у Француску континуираног и великог броја емиграната дошло до пораста становништва. Још од краја 19 века у Француској је забележен осетнији прилив емиграната. Насупрот томе у Немачкој долази до већег одлива становништва, највише у Нови свет, па су миграције само умекшале диспарат становништва две земље, где је у том периоду у Немачкој оно расло значајно брже укупно посматрано од Француске.

Еволуција француског становништва истакла се својом посебном карактеристиком – спорашћу природног прираштаја до 1911. године, затим привременим готово потпуним престанком прираштаја и поред чињенице о снажној миграцији. Спорост пораста француског становништва у периоду од краја XVIII до 1945. године имала је три главна узрока: револуционарне и империјалистичке ратове и два светска рата; прерано настајање кризе фертилитета (плодности) у односу на друге европске земље; велики дечји морталитет и морталитет одраслих мушкараца (Ларус енциклопедија, 1973).

Винстон Черчил, велики британски државник указао је у свом делу „Други светски рат“ на опасност све већег диспаритета броја француских и немачких регрута током друге половине тридесетих година у корист Немачке. То је последица разлике у прирасту становништва две земље, односно већег природног прираштаја Немачке. Тако Черчил наводи да је 1934. године Немачка имала за двадесетогодишњаке тадашње (рођене 1914) регрутовала те године 596 000 војних регрута, а Француска свега 279 000. Године 1935. Немачка је имала 464 000 нових регрута, а Француска свега 184 000; Године 1936. Немачка је имала 351 000 регрута, а Француска 165 000, и ова смањења су резултати приспевања генерација које су трпеле демографске губитке за време Првог светског рата (заправо њихових родитеља). Године 1937. Немачка је имала 314 000 регрута нових, а Француска 171 000; Године 1938. Немачка је имала 326 000, а Француска 197 000 регрута; Године 1939. Немачка је имала 485 000 регрута, а Француска 219 000, да би 1940 Немачка имала 636 000 регрута, а Француска 360 000 (ово су генерације рођене након Првог светског рата, односно „беби-бум“) (Черчил, В., 1964).

Беби бум у Француској након Другог светског рата био је снажан по свом интензитету, и дуг у свом трајању. Тако је још 1964. године стопа рађања у Француској била 2,9 детета на једну фертилну жену. Десет година касније она се смањила на свега 2 детета по једној фертилној жени, и тиме је окончан овај период, па је ова стопа додатно опадала и достигла деведесетих година свега 1,7 детета на једну фертилну жену. Тада долази до ренесансе стопе фертилности, јер је почетком 2000-их она поново порасла на око 2 детета на једну фертилну жену. То је условило благи пораст становништва Француске, који је у највећем условљен механичким прираштајем – миграцијама и брзом асимилацијом емиграната. Са друге стране у Немачкој након Другог светског рата беби-бум краће траје и мањег је интензитета. Тако је 1964. рецимо на једну фертилну жену рађано у просеку 2,5 детета, да би 1970. већ износила свега 2 детета, а године 2010. износио свега 1,4 детета.¹

Имиграција становништва страног порекла у Француску била је изражена још од друге половине, и посебно крајем XIX века, па током читавог XX века. У почетку су то били претежно околни народи које је привлачила недовољна насељеност Француске, повољни климатски, морфометријски и други физичкогеографски и географски фактори у целини. Затим, ту су били досељеници из удаљенијих предела попут Пољака, Јевреја, Руса, Југословена, Јермена и др. Миграција се наставила и након 1946. године где су доминирали Италијани, Шланци и Португалци, као и бројни Французи департираних из старих француских колонија. Затим ту долазе

---

¹<http://www.euractiv.rs/vesti/137-eu-prioriteti/3879-francuzi-od-2055-brojniji-od-nemaca.html>

домородачки радници северне Африке, посебно Алжирци, потом из црне Африке, Индонежани и Арапи са Блиског истока и др.

Демографска ренесанса почела је после другог светског рата. Од 1946-1967. Француска је добила 10 милиона ст., што је приближно око три четвртине укупног пораста њене популације у читавом XIX веку. Овај пораст је настао и одржао се повећаном миграцијом, снижавањем стопе морталитета и пре свега обнављањем наталитета и његовим одржавањем на прилично високом нивоу. Тако је наталитет крајем 60-их година износио око 18 рођених на 1000 ст., што је тада било приближно исто као и у Британији и Западној Немачкој и тек нешто мање него у Италији (Ларус енциклопедија, 1973).

Француска демографска ситуација данас

Француска данас има близу 65 милиона становника, од чега око два милиона у прекоморским департаманима. Просечан век живота је доста висок, међу највишим у Европи и свету. Тако жене живе око 84 године у просеку, а мушкарци око 76 година. Интересантно је да је просек живота нешто мањи у северним регионима земље, осим Париског басена, а нешто дужи у јужним областима и Паризу. Још почетком XX века просечан животни век мушкарца био је у Француској око 45 година, а жена нешто испод 50.² Када је у питању природни прираштај становништва, он је традиционално био за европске прилике низак баш у Француској. Међутим, последњих деценија долази до извесне корекције набоље. Заправо у читавој Европи долази до драстичног пада природног прираштаја, а у Француској је он око нуле. Међутим захваљујући највише механичком прираштају (досељеницима) француско становништво се полако повећава.

У структури становништва Француске у последње три деценије долази до сталног смањења популације испод 20 година живота и до пораста становништва изнад 65 година, а у оквиру њега до пораста групације од преко 75 година. Тако је рецимо 1980. године у француској укупној популацији становништво до 19 година старости учествовало је са 30,6%, а становништво од 60 и више година са 17%. Године 1990. на ову младу популацију отпадало је свега 27,8%, а на старију (од 60 и више година) 19%. Најзад 2002. године на млади део популације (до 19 година) отпадало је свега 25,3 %, а на стари део популације чак 20,6%. Данас су ове две сегментне групе становништва готово изједначене по броју, а још нешто пре 1980. године млада групација је била два пута бројнија од старе.³ Уколико не рачунамо потомке у више генерација француског порекла којих свакако има у Латинској и Сев. Америци, посебно у канадским провинцијама Квебек

---

² France, *La documentation Française*, Ministère des Affaires étrangères, Paris, 2005, p.65.

³ France, *La documentation Française*, Ministère des Affaires étrangères, Paris, 2005, p.67.

и Нови Бранзвик, америчкој Луизијани, Аргентини, Чилеу, Уругвају, Бразилу, Мексику, данас у свету има 2,3 милиона Француза емиграната, од чега више од 700 000 у САД и Канади, око 1,2 милиона у европским земљама.⁴

Француска има нешто преко 100 становника на km² (око 105), што је за западноевропске прилике мања насељеност. Примера ради Италија има близу 200 становника на km², Велика Британија 243, Немачка 231, Белгија 338, Холандија 388.⁵ Са друге стране сама Француска посматрана по регионима и департманима је неједнако насељена. Најнасељенији су Ил д Франс и у оквиру њега посебно град Париз. Преко 200 становника на км кв имају и региони Норд Па д Кале и Алзас, департман Рона (Лион), Алп Маритим (Азурна обала), Рон Буш (Марсеј). Добро су насељени и сви департмани уз атлантску и медитеранску обалу (изузетак је Ланд у Аквитанији и Корзика), Пикардија и највећи део региона Рон д Алп, ван самих планинских висија, као и северни део Лорена. Најслабије су насељени средишњи делови земље и то посебно Централни масив, Бургоња, Шампања, највећи део региона Миди Пиринеј (ван саме области око Тулуза), регион Лимузен, континентални делови региона Аквитаније и Поанту-Шарент, као и већи део регије Центар.⁶ По образовној структури приметан је у последњих пола века посебно изражен пораст високообразованих. Тако је почетком шездесетих било свега око 4% запослених са факултетском дипломом, а 2000-их је тај удео порастао на преко 12%.⁷

Француска већ готово два века има изражен механички прираштај становништва, због сталног пораста и дотока миграната из различитих делова света. То је посебно било изражено, све до шездесетих година из колонија, где су мигранти углавном били из домицилних народа који су тамо живели. Томе треба додати миграције из источне Европе, Пиринејског полуострва, Италије и др. мотивисане махом економским мотивима, као и професионалним (стручно усавршавање и др.). У истом периоду етнички Французи нису тако масовно мигрирали у француске колоније (сем у Магриб, посебно Алжир) и Нови свет (САД, Канада, Аустралија и др.) попут Енглеца, Немаца, Италијана и других западноевропских народа. У периоду краја педесетих и почетком шездесетих највећи део француских и европеидних колониста из француских колонија које су добијале независност (посебно из Магриба) се масовно селио у Француску. Тада су посебно насељени од њихове стране француски Медитерански појас и јужна Француска у целини. После Првог светског рата многи Белгијанци, Пољаци, Италијани су се насељавали у Француској, а након Другог светског рата порасле су миграције из Шпаније и Португалије, делом мотивисане и из политичких разлога, као и због избегава-

---

⁴ Geneviève Brame, *Chez vous en France*, La documentation Française, Paris, 2006. p. 43.

⁵ <http://www.egeografija.org/?p=92>

⁶ *La géographie de la France*, Nathan, Paris, 2003. pp. 44-45.

⁷ *France, La documentation Française*, Ministère des Affaires étrangères, Paris, 2005, p.76.

ња служења војног рока. Интересантно је да врло велики процената емиграната из других земаља у Француској релативно брзо губи свој идентитет и прима француски, те се стапа у француски национ. Тако је рецимо по подацима из 2000. године било у Француској око 4,3 милиона странаца од којих је 1,5 милиона примило држављанство француско, а остали имали статус странаца. То је и један од разлога динамичног раста француског становништва последњих деценија. Са друге стране и природни прираштај је позитиван, супротно трендовима у највећем броју западноевропских земаља. Тако је рецимо 2002. у Француској рођено 796000 деце, а умрло исте године 550 000 људи, што је прираштај око 313 000, имајући у обзир да је исте године позитиван миграциони салдо износио 62 000 особа.⁸ Слична ситуација је забележена и следећих година па Француска бележи позитиван природни прираштај.⁹

Закључак

Француска као најпространија западноевропска земља, са изразито повољним физичкогеографским факторима и географским положајем, представљала је током историје, посебно од Новог века, једну од најдоминантнијих европских сила, а у појединим епохама и периодима остваривала је и своју хегемонију у Европи, па и свету. Демографски фактор је играо важну улогу, јер се током нововековне и савремене историје јављала демографска осека што је посебно долазило до изражаја у компарацији са суседним земљама, посебно моћном Немачком. Са друге стране постојали су и периоди, као што је након Другог светског рата, када је долазило до убрзанијег демографског раста. У том правцу у савременом периоду, главни разлог је, поред уочљивих осцилација у природном прираштају, где он углавном прати европске трендове, снажан механички прираштај, као последица миграција, али и брзих асимилација миграната на француском тлу. У исто време у анализи демографске структуре становништва данас, откривамо низ интересантних параметара, где посебну пажњу изазива густина насељености по регијама, дужина старости популације такође по регијама, правце прекоморских емиграција из Француске и порекло и структуру миграната који долазе да живе у Француску. Париски регион и сама престоница, представљају област која је најатрактивнија за досељавање, не само у оквиру саме земље, већ и за емигранте који долазе да живе и раде у Француску, а потом долази неколико других истакнутих агломерација (Марсеј, Лион, Азурна обала и др.).

---

⁸ *France, La documentation Française*, Ministère des Affaires étrangères, Paris, 2005, p.65.

⁹ *Bilan démographique 2008*, INSEE, Paris, 2009. Године 2003. родило се 792.600, а умрло 560.300 људи. Када је 2004. вршен попис 16,2 % с. је било старије од 65 и 25,3 % млађе од 20 година, док је 1994. 14,6 % ст. било изнад 65 и 26,7 % испод 20 година. У 2003. години склопљено је 280.300 бракова, што је 6000 мање него 2002. У просеку у оквиру структуре венчаних мушкарци су имали 30,4, а жене 28,3 године.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Bilan démographique 2008*, INSEE, Paris, 2009.
- Joseph, D. (1900). *Les races et les peuples de la terre*, *Éléments d'anthropologie et d'ethnographie*, Paris
- Duroselle Jean-Baptiste, (1964). *L'Europe de 1815. à nos jours, vie politique et relations internationales*, Presses universitaires de France, Nouvelle clio, Paris
- Geneviève Brame, *Chez vous en France*, La documentation Française, Paris, 2006.
- France, La documentation Française*, Ministère des Affaires étrangères, Paris, 2005,
- Фригановић, М., Мороквашић, М., Баучић, И. (1972). *Миграције радника из Југославије на рад у Француску*. Загреб: Институт за Географију Свеучилишта у Загребу
- Juland Jean-Josern, *La Geographi française, pour les nuls*, First editions, Paris, 2006.
- La géographie de la France*, Nathan, Paris, 2003.
- Landry, A. (1982). *La révolution démographique*, Etude et essais sur les problèmes de la population réédition, Ined, Paris
- Ларус енциклопедија*, Том 3, Вук Караџић, Београд, 1973.
- Петровић, Д. (2013). *Геополитика Француске*. Београд: Институт за међународну политику и привреду
- Винстон, Ч. (1964). *Други светски рат*, 1-6, Београд: Просвета

Dragan Petrović

**DEMOGRAPHICS OF FRANCE - HISTORICAL ANALYSIS AND
CONTEMPORARY STATE**

Summary

France, as the most spacious Western European country, with extremely favorable physical geographical factors and geographic location, throughout history, especially of the New Century, was one of the most dominant European powers, and had hegemony in Europe and around the world even in different eras and periods. The demographic factor has played an important role, because in modern and contemporary history occurred demographic decline which was particularly evident in comparison with neighboring countries, especially compared to powerful Germany. On the other hand there have been periods, such as after the Second World War, when accelerated population growth occurred. In this sense in the modern period, the main reason of that, besides noticeable fluctuations in population growth where it mainly follows European trends, was strong mechanically growth as a result of migration and rapid assimilation of migrants on French soil. At the same time, the analysis of the demographic structure of the population today reveals a number of interesting parameters, where special attention should be given to population density by region, life span of population also by region, trends of overseas emigration from France and the origin and structure of the migrants who come to live in France. The Paris region and the capital itself, is area that is most attractive for immigration, not only within the country but also for the immigrants who come to live and work in France, and then there are several other prominent agglomerations (Marseille, Lyon, Cote d'Azur, etc.).